

'Jij, paradijsboom, boom van alle wijsheid, boom van ontferming, boom van grote schoonheid'. Foto: EPA

De Paradijsboom, de herrezen Christus

De Engelse lieddichter en componist Erik Routley was in 1974 betrokken bij het samenstellen van een liedbundel voor de Wereldraad van Kerken. Coen Wessel vertelt over het lied *De Paradijsboom*.

Routley wilde graag liederen uit alle delen van de wereld opnemen. Daarom zocht hij ook naar een lied uit het Hongaarse protestantisme. Het werd een zeventiende-eeuwse lied van Imre Király (1590-1641): *Paradicsomnak te szép élő fája*. (Zie kader).

Het lied begint opvallend: 'Jij bent een mooie levensboom van het paradijs, o barmhartige Jezus, lam van God'. Dit beeld van Christus als de levensboom wordt in het Hongaarse lied verder niet vastgehouden.

Het lied is een vrij traditioneel lijdenslied. Routley was onder de indruk van dat opvallende beeld uit de eerste regel. In plaats van een letterlijke vertaling maakte hij een eigen lied waarin hij het beeld van Christus als de levensboom zo uitwerkt, dat de levensboom zelf lijdt. De levensboom wordt gekruisigd.

Spirituele traditie

De levensboom die lijdt is een stoutmoedige uitwerking van de spirituele traditie dat het kruis van Christus gemaakt was van de levensboom uit het paradijs.

De associatie tussen de levensboom en het kruis komt al voor bij de vroegchristelijke schrijver Tertulianus. Zo'n duizend jaar later ontstaat de legende dat het kruis uit hout van de levensboom gemaakt is. Volgens deze kruishoutlegende zou Seth, een zoon van Adam, naar het paradijs zijn teruggekeerd en stekjes van de levensboom hebben gekregen van de engel die het paradijs bewaakt. Uit een van die stekjes zou de boom zijn voortgekomen waaruit het kruis werd gemaakt. De

precieze inhoud van de legende is na de reformatie verdwenen uit het bewustzijn van de Europese christenheid. Maar de verbinding tussen levensboom en kruis is levend gebleven door tal van schilderijen en ook in een lied als *Met de boom des levens wegend op zijn rug* van Willem Barnard (1920-2010).

Routley gaat in zijn lied een stap verder dan de kruishoutlegende door kruis, Christus en levensboom samen te laten vallen. Je ziet daarin de kracht van een spirituele traditie. Die moedigt aan de beelden en verhalen van die traditie zo te doorleven en te doordenken dat er een nieuwe vorm ontstaat die de traditie in een nieuw geschapen jasje voortzet.

De droom

Misschien heeft Routley nog uit een andere bron geput. Het kruishout dat zelf lijdt, komt ook voor in het Oud-Engelse gedicht *De droom van het kruishout*. Alleen ontbreekt in dit gedicht de verbinding tussen kruis en levensboom. In *De droom van het kruishout* krijgt de dichter een visioen waarin hij een boom ziet die bedekt is met edelstenen en goud. Plotseling verdwijnen de edelstenen en blijkt de boom doordrenkt met bloed. De boom bloedt ook zelf uit zijn rechterzijde. Vervolgens begint de boom tegen de dromende dichter te spreken en vertelt hij hoe Christus op hem gekruisigd werd en hoe de nagels waarmee Christus gekruisigd werd ook hem diep verwonden. Uiteindelijk wordt ook de boom geveld, begraven en opgevoerd. *De droom van het kruishout* is een van de oudste Engelse gedichten. Een deel van dit gedicht is in

runenschrift gevonden op een kruis uit de achtste eeuw. Erik Routley heeft het gedicht ongetwijfeld gekend.

Christus als levensboom

De beelden die Routley in zijn lied gebruikt om het lijden uit te drukken zijn beelden die bij bomen horen. De zonde van de hoogmoed woekert als een maretak, die op de stam van de boom parasiteert. De boom wordt verstikt en verwond door de braamstruiken van jaloezie en woede. Ze slingeren hun takken rond de boom, als vormden zij een doornenkroon. Zo sterft de boom.

De levensboom komt op twee plaatsen voor in de Bijbel. In het begin van de Bijbel in het verhaal over het paradijs. En helemaal op het einde. In het laatste hoofdstuk van de Bijbel ziet de ziener Johannes levensbomen staan in het nieuwe Jeruzalem. Ze dragen elke maand vrucht en hebben bladeren die genezing geven aan de volken van de wereld.

Dat is wat de herrezen levensboom in Routley's lied doet. Hij geeft genezing. Met zijn takken zegent hij wie hem vervolgt (Romeinen 12:14). Vermoeiden geeft hij rust. (Matteüs 11:28). Tranen droogt hij af (Openbaring 21:4).

Het lied is geen ecologisch pamflet dat vertelt hoe slecht we de natuur behandelen. Het lied veronderstelt wel vertrouwdheid met de natuur. Het grijpt terug op de ervaring dat het rustgevend en genezend kan zijn om door het open land te struinen en door bossen te wandelen.

Het lied heeft een prachtige Hongaarse melodie. Wie die melodie zo moeilijk vindt kan het lied ook zingen op de melodie van *Herzliebster Jesu*, was hast du verbrochen een melodie die in de *Mattheus-Passion* van Bach voorkomt. In het nieuwe *Liedboek* staat die melodie bij nr. 587.

☛ Ds. Coen Wessel is predikant in de Protestantse Kerk in Nederland, woont in Hoofddorp en was eerder predikant in Heerenveen

Paradicsomnak te szép élő fája De Paradijsboom

1. Jij, paradijsboom, boom van alle wijsheid, boom van ontferming, boom van grote schoonheid. Jouw blad geneest de waanzin van ons leven, heelt onze dwaasheid.

2. Jouw naam is Jezus, jij draagt onze zonden. Zie, onze zelfzucht heeft jouw stam geschonden. Door loof en takken woekert onze hoogmoed, voedt zich met doodsbloed.

3. Doornen verstikken al je levensstromen, woede en afgunst hebben je doorstoken. Maar zie, jij leeft, jouw stam geeft jonge loten, bloeit voor Gods ogen.

4. Jij spreidt je takken, een gebaar van zegen spreekt: 'kom, vermoeide, rust zal ik je geven. Ik droog je tranen, niets heb je te vrezen, jij wordt genezen.'

5. Hier in jouw schaduw ben ik vrij en veilig. Laat mij hier blijven, deze grond is heilig. Mijn hart vindt rust na jaren eenzaam zwerven, hier wil ik sterven.

6. Dank, boom van God, voor wat jij hebt geleden. Dank voor jouw wijsheid, liefde, kracht en zegen. Jij toont de toekomst van het mens'lijk leven: bloeien in vrede.

Vertaling: Coen Wessel

1 Jij, pa-ra-dijs-boom, boom van al-le wijs-heid,
boom van ont-fer-ming, boom van gro-te schoon-heid.
Jouw blad ge-neest de waan-zin van ons le-ven,
heelt on-ze dwaas-heid.